

Lola Badia

PER MERCÈ ESPUNY I PUJOL

«Ramon Llull va ser un pioner en l'ús del català com a llengua de l'alta cultura»

La doctora Lola Badia ens rep al seu despatx però una alarma ens obliga a abandonar l'edifici i acabem fent l'entrevista als Jardins de la Universitat de Barcelona.

Es diu que Ramon Llull és un dels creadors del català literari. Per què?

Llull és un dels primers escriptors europeus que va fer servir una llengua diferent del llatí per a escriure sobre totes les matèries conegudes en els seus dies; aleshores, si del català culte, del català referencial en diem «català literari», doncs, es pot dir, però, és clar, són maneres de dir poc precises, perquè justament una de les coses que sabem és que a Llull no li agradava fer literatura. Per a fer literatura en la seva època s'havia de ser poeta i això no li agradava, no li hauria agradat gens que el consideressin el creador del català literari; del que no hi ha cap mena de dubte és que va ser un pioner en l'ús del català com a llengua de l'alta cultura.

Sembla que la importància de la seva obra és més que literària o lingüística...

Això queda en suspens... La importància de l'obra de Llull és sobretot filosòfica, teològica i religiosa, perquè si alguna cosa és, i volia ser, i deia que volia fer, era popularitzar, difondre, fer conèixer un mètode de mètodes, la seva Art, que havia de servir per a situar a un nivell de discussió lògica el debat sobre la religió; és clar, això no té gaire a veure amb la literatura i la lingüística, té a veure amb la teologia i la filosofia: ell se sentia bàsicament missioner, apologeta del cristianisme.

Quins mèrits reuneix Llull per a haver passat a la història com un dels pensadors més importants de la seva època?

Llull va concebre un mètode de mètodes, l'Art, en el qual podia fonamentar tots els sabers coneguts en el segle XIII. Això és un mèrit molt gros i conté una ambició intel·lectual molt poderosa.

Si Llull escrivia en altres llengües a part de la catalana, per què és considerat un autor eminentment català?

Llull no és un autor eminentment català, perquè les seves obres van ser escrites majoritàriament en llatí. El fet que escrivís en català és una cosa extraordinària, meravellosa i que ens agrada molt, però no és un autor eminentment català: és un dels grans pensadors de l'edat mitjana europea i tots aquests autors anaven amb llatí, i que escrivís en català va ser justament una originalitat. Va emprar el català i també l'occità, perquè quan va fer poesia la va escriure en occità, i es va preocupar de fer-se traduir a l'occità i al francès, i també per instigació seva a altres llengües romàniques. En aquest sentit, és un personatge molt atent a la divulgació i la difusió de la seva obra, i bé, l'ús de les llengües populars —en aquest cas el català, perquè era la seva— era una novetat total en aquell moment, i ell, al costat de Dant, és un dels personatges laics, diríem autofinançats, d'iniciativa particular que utilitzaven aquesta llengua; era el principi de tot un procés que ha arribat fins avui.

Ell, com Arnau de Vilanova, no formava part de cap orde religiós i, en canvi, van ser capaços de fer obres colossals en llengua vulgar, perquè, és clar, Llull va escriure obres molt grans en llengua vulgar; després gradualment va veure que per a fer forrolla a Europa necessitava el llatí, com si jo ara vull que em coneguin he d'escriure en anglès... Mentre no sortia de la Corona d'Aragó i del Regne de Mallorca, el català ja li anava bé, però en el moment que es va voler imposar a París o a Roma, va haver d'usar la llengua de cultura d'aquell moment i es va adonar que no sabia prou llatí, per la qual cosa va buscar col·laboradors.

Es té constància que Llull hagi influït en altres autors i moviments literaris posteriors?

Sí, molta! Els manuscrits llatins de Llull van ser copiats i llegits pertot arreu i quan va venir la impremta els intel·lectuals de tot Europa el van tenir més a l'abast. Hi ha un lul·lisme del Renaixement i un lul·lisme del

Barroc, perquè hi ha aspectes del pensament de Llull que només van ser compresos en els segles XVI i XVII. A Llull també se li van atribuir moltíssimes obres que no havia escrit, sobretot d'alquímia, i això encara va fer més conegut el seu nom. Alguns pensadors com ara Descartes se'l miraven amb recel, però d'altres com Leibniz o Newton l'admiraven. Fins al segle XIX no es va començar a llegir Llull com un literat. Va ser amb el Romanticisme i la Renaixença que es va tornar a valorar la seva faceta de poeta i de novel·lista.

Foto: Abel Carretero

Diriem que va crear escola?

No, de cap manera, perquè això voldria dir que ell personalment tenia uns deixebles i no... Només coneixem una persona, que es deia Thomas le Myésier, que va ser un promotor de l'obra lul·liana a París, però això no vol dir que creés escola. Que després hi hagi escoles lul·lianes, és una altra cosa: segles després, uns seguidors van fundar a Barcelona i a Mallorca uns centres d'ensenyament superior en què es llegien obres de Ramon Llull; mai no van poder ensenyar teologia lul·liana, perquè l'Església ho veia com una intrusió —també és una altra història complicada—, però en el sentit de crear escola no es pot dir.

Des d'una perspectiva actual, l'obra de Llull té una importància doble: moral/literària i lingüística. Vist així, som davant un home polièdric que es pot estudiar des de diversos vessants del coneixement?

No n'hi ha cap mena de dubte. Un dels problemes de Ramon Llull és que hi ha un Ramon Llull que s'ha estudiat en la història de la filosofia i aquí hi ha hagut una revaloració potent d'ençà que els alemanys han publicat 36 volums d'obres de Ramon Llull i és un

personatge amb un pensament filosòfic poderós; s'ha estudiat Ramon Llull des de la teologia; poc, perquè l'Església se'l mirava amb recel, però ara estem treballant molt seriosament en la canonització i, per tant, hi ha tot de teòlegs posats en això; i semblen *Lulls* diferents, el teòleg, el filòsof, i després aquí els catalans, doncs és el pare de la pàtria del català. Sembla un altre Llull, encara, doncs era el mateix, el mateix personatge amb diverses facetes.

Què fa diferent Llull d'altres autors de la mateixa època i del mateix estil (és a dir, moral)?

Doncs el fet de no pertànyer a cap orde religiós, de no ser cap clergue, de no formar part de cap cort ni de cap república italiana ni de cap estat ni de cap govern, sinó d'anar per lliure; aquest autofinançament, aquesta independència mental, aquesta seva lluita constant per trobar suport del seu programa; ell té un programa personal, un programa d'apologia del cristianisme, evangelització i presentació de tot el conjunt del saber des de l'òptica de la seva Art: això el fa diferent de tots els altres, perquè la iniciativa particular era una cosa molt estranya a l'edat mitjana, molt mal vista, molt perseguida, i una altra habilitat de Ramon Llull és, en vida, no haver estat acusat d'heretge, és a dir, ser capaç de fer tot això sense incórrer en l'acusació; immediatament després dels seus deixebles, que eren uns patates, van ser acusats d'heretges perquè no en sabien tant com ell.

Quins adjectius definirien la seva obra?

Enorme, reiterativa, però sempre formalment variable.

Vós que sou medievalista, quina relació heu tingut amb l'obra lul·liana?

Doncs l'obra lul·liana ha estat per a mi una sortida professional que m'ha exigut molta dedicació i que mai no ha deixat de plantejar desafiaments.

Què remarcaríeu de la seva obra?

La vastitud, la capacitat d'adequar-la a audiències diferents, l'originalitat i la coherència.

I de la seva persona?

L'energia física, la tossuderia moral i l'agudesia intel·lectual.

Definiu-lo amb tres qualificatius.

Superdotat, perseverant i dotat de sensibilitat espiritual.

Si haguéssim de comparar Ramon Llull amb un personatge actual, quin seria?

Doncs no es pot fer, perquè hauríem de trobar un home que fos un creient fervorós, apologeta del cristianisme, dotat per al càlcul i la intuïció matemàtica, capaç d'escriure en tots els estils literaris, adreçant-se a tots els públics, actiu en la recerca de subvencions i de la protecció oficial, i sempre sotmès a l'autoritat de l'Església. Tot i això, per l'extensió de l'obra i per la tossuderia en la dedicació a la feina, deixa'm dir que si Joan Coromines hagués estat un catòlic militant i fervorós i amb un talent també matemàtic és qui s'assemblaria més a Llull d'entre els catalans superdotats del segle xx.

Quins fruits cal esperar de l'Any Llull?

Doncs, home, la difusió de la noció que no estaria malament que ens assabentéssim de qui era aquesta persona, atès que és un dels plats forts de la nostra herència, diríem, cultural: que no estaria malament que a poc a poc ens anéssim adonant que convindria saber qui és. Perquè la meua experiència és que, com que és l'Any Llull, em requereixen en els llocs més inversemblants i l'actitud és que no saben qui és aquest personatge i volen que els ho expliqui.

Llull és un personatge que pot interessar molt com a figura, però les seves obres no són de lectura fàcil, entre altres coses perquè era un superdotat, perquè plantejava una metodologia de pensament que anava molt bé en el segle XIII, però que ara ens resulta bastant exòtica, i després perquè era un creient fervorós i perquè volia encomanar als seus lectors la seva passió religiosa, i això, o bé es té o bé et sona molt estrany.

Davant aquesta mancança d'informació, és un per-

sonatge que resulta difícil i poc abastable i justament l'Any Llull ens està obligant a trobar maneres de fer-lo accessible i de presentar-lo de manera acceptable per a la mentalitat d'avui per a comprendre'l, perquè és realment una figura del pensament gran, però, és clar... Va escriure moltíssimes obres, però no estaven escrites com *La Divina Comèdia* de Dant, per a fer literatura; ell usava la literatura com un instrument per a inculcar-te el seu missatge, i això avui dia costa de pair.

És un gran escriptor, és capaç de transmetre obres de creació literària, fragments de l'experiència humana que, si te'ls mires, serveixen en moments molt diferents.

I per acabar voldríem formular una darrera pregunta: Hem de dir *Evast e Blanquerna* o *Evast e Blaquerna*?

Podem dir el que ens agradi més, perquè la *n* es espúria, però va ser introduïda molt aviat en els manuscrits de les obres de Llull i s'ha difós pertot arreu. La història és aquesta: en l'època de Ramon Llull es retia culte a una icona bizantina anomenada la Mare de Déu de Blaquerna. Blaquerna era un monestir que hi havia a Constantinoble que va acabar englobat en un palau dels emperadors. Encara no sabem com ni per què Llull es va enamorar d'aquest nom, però el fet és que el nom originari no porta la *n*. Quan el monestir de Constantinoble i la icona bizantina van deixar de ser famosos, els copistes van reinterpretar el nom com un derivat de la paraula *blanc*, que escau molt a l'heroi de la novel·la que porta el seu nom, perquè és verge, caritatiu, savi, devot i contemplatiu. Allà on la *n* de Blaquerna ha de desaparèixer és en les edicions crítiques, perquè reporten el text més acostat al que Llull va escriure. ♦

Detall del llibre *Ramon Llull. Vida i obres. Volum I. Anys 1232-1287/1288*, a cura de Pere Villalba.

Foto: Mercè Espuny